

Rodina – základní vymezení

Výchova k partnerství, manželství a rodičovství

Rodina – základní vymezení

- Primární jednotka společnosti. Proto se jí dostává zvláštní podpory ze strany státu (právní, ekonomické, sociální, vzdělávací apod.)
- Jedna z nejstarších sociálních institucí lidstva.
- Za rodinu se považuje soubor společně hospodařících a společně bydlících manželů/partnerů s dítětem nebo dětmi, nebo jednoho rodičů s dítětem/děťmi.

Definice rodiny

- „Rodina je skupina lidí, které jste si nevybrali, ale od kterých nemůžete odejít. Jste emočně i fyzicky svázaní.
- Patřit do rodiny znamená být součástí chaosu, který představuje snaha spojit několik životů v jednom obytném prostoru.
- Opravdová rodina tento chaos překoná a zůstane spolu. Rodina je skupina lidí, na kterých vám záleží, a jste s nimi v kontaktu. Má na vás silný a trvalý vliv.

RODINA

Skupina osob, navzájem spjatých manželstvím, příbuzenstvím nebo adopcí, dlouhodobě spolu žijí, dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí

- dvougenerační svazek nejbližších pokrevných příbuzných
- sociální jednotka tvořená legálním vztahem mezi rodiči a jejich dětmi - úkolem je výchova těchto dětí

Tvoří ji: muž, žena a děti. **Rozšířená rodina:** zahrnuje prarodiče, tety, strýce, atd.

ZNAKY RODINY:

1. společenský typ uznávaného stálého pohlavního styku
2. institucionálně zajištěná forma manželství
3. příbuzenské vztahy
4. hospodářská jednotka (ekonomická stránka)
5. rodina je společně bydlící skupinou (ne vždy platí)

FUNKCE RODINY:

- **biologicko-reprodukční** – plodit děti, rozmnožovat svůj druh
- **socializační a výchovná** – začleňování se do života společnosti, výchovná, např. ovlivňovat proces učení
- **ochranná** (zaopatřovací, pečovatelská)
- **rekreační a relaxační**
- **emocionální** – rozvoj citů (jedná se o nenahraditelnou a zásadní funkci)
- **ekonomická a zabezpečovací** - zabezpečení lidských potřeb

PORUCHY FUNKCE RODINY:

- 1) biologicko-reprodukční - bezdětnost
- 2) ekonomické - hmotný nedostatek, nezaměstnanost
- 3) socializační –
 - a) nemohou se o dítě starat vlivy:
 - vnější** – nezaměstnanost, přírodní katastrofy, epidemie.
 - vnitřní**- nemoc, pracovní překážky, výkon trestu, smrt jednoho z rodičů, chronické postižení, více dětí.
 - b) **nedovedou** se o dítě starat- věková nezralost rodičů, neschopnost přijmout roli rodičů
 - c) **nechtějí** se o dítě starat – vzdání se dítěte, přednost něčemu jinému než dětem

Podle stupně závažnosti poruch rodiny

- **funkční rodina** – rodina plní relativně dobře všechny své funkce, tzn. v podstatě intaktní rodina, v níž je zajištěn dobrý vývoj dítěte (cca 85 %)
- **problémová rodina** – některá z funkcí je „narušena“, ale ne tak aby ohrožovala celkový rodinný systém a normální vývoj dítěte. Rodina je schopna bez vnější intervence danou situaci řešit nebo kompenzovat (cca 12 – 13 %)
- **dysfunkční rodina** – v prostředí rodiny se vyskytují poruchy více funkcí rodiny, které ji také bezprostředně ohrožují. Rodina vyžaduje soustavnou péči (vnější pomocnou intervenci). Problémem je stanovit hranici, kdy je zapotřebí se postavit v zájmu dítěte (dětí) proti rodině (ve společnosti je přibližně 2 %)
- **afunkční rodina** – poruchy funkcí jsou tak závažného charakteru, že rodina vůči dítěti přestává plnit svůj základní účel, dokonce jej ohrožuje v samotné existenci. Řešením se stává vyjmutí dítěte z takového prostředí a umístění do náhradní rodinné péče (cca 0,5 %)

SOUČASNÁ ČESKÁ RODINA (znaky):

- zaměřenost na zájmy jednotlivce, individuální prosazování
- existuje pouze proklamativní očekávání trvalosti vztahu (malá stabilita rodiny)
- omezování bezprostředního kontaktu mezi partnery a dětmi
- některé činnosti, dříve zajišťované rodinou, přebírá společnost
- řada osob vstupujících do manželství zažila rozpad vlastní rodiny,
- dezintegrace rodiny, kdy se postupně vlivem rozličných okolností postupně mizí společné chvíle (posezení, rodinné rituály apod.)
- odsouvání rodičovství na pozdější dobu (věk prvorodiček: 1. republika – 27 let, období komunismu – 21, 1 let, současnost – 28 let)
- zralost partnerů při prvních intimních zkušenostech (v oblasti sexu)
- tolerance vůči, žití single, homoparentálním rodinám, rozvodovosti (se přibližuje k 50 %)
- důraz na materiální hodnoty
- vysoká zaměstnanost a vzdělanost českých žen
- pokles významu hodnoty rodiny a dětí a životního partnera
- soužití alespoň jednoho závislého dítěte na rodičích (odlišit tzv. mamahotel)

Charakteristika funkcí rodiny v současnosti

- **demokratizace** uvnitř rodiny (muž ztratil dřívější výsadní postavení, žena získala práva, která dříve patřila pouze muži, ekonomická nezávislost apod.)
- **izolovanost** rodiny od vnější společnosti (pokles sousedských vztahů, oddělený život jednotlivých generací)
- **zmenšení** (početní) rodiny – zvyšuje se počet jednočlenných rodin, případně osamělých matek s dětmi
- **dezintegrace** – stále se snižující počet spolu tráveného času (tradičních setkání apod.), záliby rodičů i vedlejší vztahy
- **zanepřázdňení rodičů** – v důsledku pracovního zatížení, a to za účelem pokrytí materiálních nákladů na chod rodiny, volný čas apod. (Pozor na negativně požímaný hodnotový systém dítěte.)
- **dvoukariérový model rodiny** – oba rodiče jdou za kariérou (vyšší vzdělanost žen, kvalifikovanost, společenské uplatnění, profesionální sport apod.)
- **vysoká rozvodovost**
- **slábne tradiční systém sociální kontroly** – svobodná matka není už stigma, tolerance k soužití homosexuálů apod.
- **diferencovanost rodin na základě socioekonomické úrovně** – některé rodiny se nacházejí v rozdílných ekonomických pásmech.

Současná rodina (znaky)

Chybí očekávání trvalosti vztahu

Velké nároky na partnera/ku

Alternativy: manželství na zkoušku, partnerství bez manželství

Výchova představuje samostatnou instituci (přenechávání zodpovědnosti)

Nenaučení se samostatnému životu (mamahotel)

Preferování budování kariéry

Odsouvání rodičovství na 30+ let

aj.

Dělení rodiny z hlediska času

orientační rodina – rodina, do které se jedinec narodí, případně je přijat (např. osvojením, adopcí apod.). V tomto prostředí si osvojuje vzorce a normy sociálního chování v závislosti na chování rodičů, případně blízkého okolí rodiny. Prostřednictvím rodičovského vzoru se učí i svou budoucí sexuální roli, své sexuální chování k partnerovi opačného pohlaví.

prokreační rodina – nová rodina, kterou si sám jako dospělý jedinec založí a která, je do značné míry ovlivněna rodinou orientační. Mnohdy se hovoří o tzv., sociální dědičnosti, o předávání vzorců chování z generace na generaci. Hlavním smyslem a úlohou prokreační rodiny je reprodukce, tzn. zplození dítěte.

Dělení podle složení jednotlivých členů

nukleární rodina (úplná rodina) – institucionalizovaná biopsychosociální skupina, tvořena manželským párem (rodiči) a dětmi (vlastními nebo adoptovanými). Nukleární rodina je spjata hlubokými citovými vazbami, výchova je soustředěna na výchovu dětí a vyznačuje se soukromím. Jejím základním znakem je dvougenerační model. V evropském kontextu je zapotřebí doplnit, že rodiče musí být opačného pohlaví a nesmí být ve vzájemném pokrevním svazku.

V současné době, přechází velice často tato forma rodiny do rodiny neúplné. (Někdy se užívá i označení rodina atomární, rodina manželská, rodina párová).

rozšířená rodina – ve společné domácnosti žije více osob vzájemně propojených příbuzenskými vztahy:

- **vertikálně rozšířená rodina** (např. rodiče, děti a prarodiče),
- **horizontálně rozšířená rodina** (v jedné domácnosti žije několik sourozenců se svými rodinami (typické pro romskou populaci).

neúplná rodina – absentuje jeden z rodičů, např. svobodná matka, rozvedený rodič, vdova (vdovec).

rekonstituovaná rodina – nově konstituovaná rodina založená svobodným, rozvedeným nebo ovdovělým rodičem.

náhradní rodina – založená na sociálním rodičovství, kdy ani jeden z rodičů není biologickým rodičem. V praxi se o adopci nebo osvojení.

Rodinné právo

- Historicky se jedná o úpravu právních vztahů mezi lidmi.

Vnímat rozdíl:

manželství x rodina

- manželství – formální instituce
- rodina – soužití bez právního ukotvení

Podle vzniku rodiny

Podle vzniku rodiny rozeznáváme:

patrilokální – stěhování ženy do rodiny muže

matrilokální – stěhování do rodiny matky

neolokální – stěhování obou partnerů do nového prostředí

Podle moci a práva manželů rozeznáváme:

matriarchální – výhradní právo a rozhodovací moc na straně ženy

patriarchální – výhradní právo a rozhodovací moc na straně muže

egalitární – právo a rozhodovací moc je demokraticky rozložena na oba manžele

PROSTŘEDÍ RODINY:

- **Prostředí autoritativní (trestající)** – poslušnost dítěte na základě vzbuzování strachu z rodičů, podřízená role dítěte, dnes již méně časté, patří zde příkaz a zákaz, pozor na útlum dítěte ve vývoji- neurotické stavy, dítě se nemůže samo rozhodovat.
- **Nadměrně pečlivá výchova** – (zpravidla starší rodiče, stěžování si na školu, projektování vlastních nenaplněných ambicí, permanentní zdravotní dohled, četba odborné literatury apod.)
- **Prostředí liberální (nadměrně shovívavá, tolerantní výchova)** – bez nějakého řádu, volnost dítěte, rovnost rodičů a dětí, hrozí, že dítě se dostane do sekty či negativně působící party.
- **Prostředí demokratické** – ideální k výchově, respektování vzájemných vztahů v rodině, vzájemná spolupráce, společné řešení problémů.